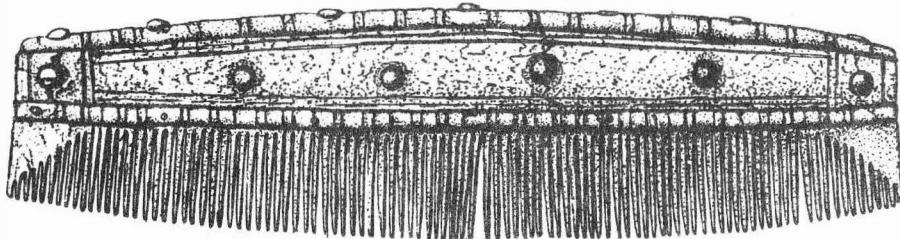


ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESkoslovenské AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1988



BRNO 1991

vom 11. - 12. Jahrhundert an. Die untersten von ihnen waren in das felsige Liegende eingehauen und hatten um die Ränder eine steinerne Verkleidung. Vom gefundenen Inventar sind kleinere Schläfenringe mit S-förmiger Schlinge erwähnenswert, die aus einem starken Silberstielchen hergestellt sind und die wir in die Zeitspanne des gesamten 11. Jahrhunderts einreihen können. Die Grabkomplexe mit beweisbarem Datierungsinventar halfen sehr bei der chronologischen Einreihung der einzelnen Bauphasen der St. Hippolytuskirche. Die Grabungsergebnisse auf dem Gräberfeld stimmen im Grunde mit den älteren Feststellungen von Prof. F. Kaussek aus den fünfziger Jahren überein. Unter seiner Leitung wurde an diesen Stellen, aber auf der entgegengesetzten - nördlichen Kirchenseite, eine umfangreiche archäologische Flächenabdeckung durchgeführt /Dostál 1968, 7-66/. Völlig neu und überraschend enthüllte jedoch die gegenwärtige Untersuchung Überreste des bisher ältesten Tempelbaus - der Rotunde. Gleichzeitig konnte auch die Interpretation weiterer Baureste präzisiert und Informationen über das Gräberfeld sowie den Friedhof ergänzt werden.

2/ Die zweite, grössere Abdeckung realisierte man entlang der Nordwand der Stallungsobjekte im Wirtschaftstrakt der einstigen Probstei. Sie erreichte das Ausmass von 110 m². Es war eine Vorsprungsgrabung, die in Zusammenhang mit dem vorbereiteten Aufbau der neuen Wirtschaftsgebäude eröffnet wurde. Unter der im Durchschnitt 60 cm mächtigen Schicht von neuzeitlichen Aufschüttungen erschienen auf der Fläche zuerst steinerne Fundamente eines grösseren Hauses aus dem 11. - 12. Jahrhundert. Sie waren mit gelbem Ton gebunden, der in gestampfter Gestalt ebenfalls den Objektfussboden bildete. Nach Abnahme der Schicht bis zum Niveau des verwitterten felsigen Liegenden hoben sich allmählich dunkle Objektverschüttungen ab. Aus dem grossmährischen Zeitabschnitt untersuchte man hier einen Wohnbau mit steinernem Ofen, ein kleineres Wirtschaftsobjekt mit steinernen Handmühlen, ein Palisadenfundamentgräbchen und ein grösseres Gräbchen mit einer Mauer, die vermutlich den Bestandteil der inneren Burgwallgliederung bildeten. Ausser etlichen Pfostengruben wurde auf der Fläche auch ein umfangreiches Siedlungsobjekt aus der jüngeren Bronzezeit erforscht.

3/ In der Nähe der NW Eintrittspforte in die eigentliche Probstei stellte man in der Abdeckung eine mächtige Schicht neuzeitlicher Aufschüttungen fest, die beim S Sondenrand fast bis zum felsigen Liegenden reichte. Hier wurde auch der Teil eines Siedlungs-/slawischen/ objektes und ein in den Felsen gehauenes Gräbchen mit senkrechten Wänden erfasst. Dieses konnte, mit Rücksicht zu einer parallelen Richtung mit dem Rand der Sporenlage, entweder eine Spur nach dem Palisadenteil der Burgwallbefestigung oder, wahrscheinlicher, die Befestigung eines bestimmten selbständigen Siedlungskomplexes im Inneren der Burg vorstellen.

4/ Neben den erwähnten Abdeckungen unternahmen die Mitglieder des AÚ eine Terrainbegehung auf der Trasse des Aushubes für eine Wasserleitung. Es gelang ihnen eine Reihe von wertvollen stratigraphischen Informationen /Wallschnitt/ zu gewinnen und auch einige slawische Siedlungsobjekte zu bergen. Sie realisierten auch weitere kleinere Aktionen bei baulichen Eingriffen im freien Terrain.

Mit allen neuen Ergebnissen der Grabungssaisen 1988, die ein überraschendes Zeugnis über die ziemliche Bedeutung des grossmährischen Höhenburgwalles des III. Hippolytus brachten, wurde eine breite Kommission von Fachleuten bekannt gemacht. Ihre Mitglieder empfahlen eine ständige erhöhte Aufmerksamkeit der Erforschung dieser Lokalität zu widmen.

DOSAVADNÍ VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU U ROTUNDY SV.

KATEŘINY VE ZNOJMĚ /okr. Znojmo/

Bohuslav Klíma, jr., AÚ ČSAV Brno

/Obr. 11/

V souladu se závěry odborné komise z r. 1987 /viz zprávu v PV 1987/ přistoupili pracovníci AÚ ČSAV v Brně roku 1988 k přípravě plošně rozsáhlého archeologického výzkumu na vyhlídkovém prostranství pod znojemskou rotundou. Vlastní zahájení prací bylo podmíněno rozsáhlými asanacemi budovy starých pivovarských garáží. Následná náročná úprava terénu za pomocí početné skupiny brigádníků a techniky zde probíhala do začátku letních prázdnin. Tepřve od prvních dnů července mohl být na ploše přesahující 500 m² archeologický výzkum zahájen. Jedině velkou plošnou skrývkou bylo možné ve zdejším, stáleť narušovaném terénu, zachytit důležité nálezové okolnosti.

Závažnější zjištění se očekávala právě v místech, která byla v druhé polovině minulého století překryta stavbou velké budovy garáží. Pod její podlahou, tvořenou silnou betonovou vrstvou, zůstaly zeminy zdánlivě méně porušeny a ušetřeny před nejnovějšími terénními úpravami a zásahy. Předpoklad se plně potvrdil. Záhy po vyčištění plochy se narazilo na 3,5 m široký a až 75 cm mocný pás štěrků s valouny, jehož okraje ohraničovaly větší kameny. Pečlivým vypracováním tohoto celku se odhalila část středověké až novověké cesty. Na povrchu v tělese komunikace se stále objevovalo množství nejrůznějších železných předmětů - hřebů, podkov, kování kol, částí ostruh, udiel a hlavně nezřetelných železných zlomků. Cesta, která sloužila od 13. do 17. století, měla dvě hlavní stavební fáze a několik dalších dílčích horizontů. Na své jižní straně se na původním svažitém terénu opírala o kamennou zeď a suť, která souvisela se středověkou zástavbou. Při dalším odkryvu zde bylo v podložních vrstvách zachyceno i opevnění původního přemyslovského hradu. Z tohoto prostoru výzkumu pocházely četné zlomky keramiky z 11. - 13. století. Samostatná velkomoravská vrstva na ploše nebyla prokázána.

Na protilehlé straně valounové cesty, blíže k rotundě, byly na silně skloněném skalnatém podloží zachyceny útržky původních vrstev zemin. Z nich jsou nejdůležitější dvě nejspodnější. Na svažitou skálu dosedala mocnější vrstva s nálezy z pozdní doby kamenné a doby bronzové. Do této pravěké vrstvy se ostrym schodovitým zahľoubením zařezávala rozpadlá kamenná zídka, spojovaná s nejstarší fází slovanského opevnění prostoru kolem rotundy, a to již v 11. století. Zmíněný zápas patří ke svrchnějšímu z obou výše jmenovaných horizontů a obsahoval množství uhlísků ze spáleného dřeva. Mezi nálezy bohatého souboru keramiky z 11. - 13. století se rovněž objevila velká esovitá záušnice z bronzového drátu. Rovnoběžně se zídkou procházela ve vzdálenosti přibližně 4,5 m kamenná zeď z velkých plochých balvanů, kladených na jíl a hlinu. Jen ve svrchnějších vrstvách sesuté kry se objevila také málo kvalitní malta. Kamenná zeď byla interpretována jako součást opěrného systému, držícího na silně skloněném terénu v týlu původní fortifikace mocné souvrství zeminy.

Na rozsáhlé zkoumané ploše představovala dominantní celek část prostorné kamenné budovy palácového charakteru s vnitřními stěnami místy dozdívánými z cihel. Čtyři odkryté půdorysy místnosti vykazovaly podlahy s odlišnou keramickou dlažbou a představovaly pozůstatky suterénní části budovy. Za účelem získání chronologicky průkaznějšího materiálu protála dlažbu hluboká sonda, sahající až na skalnaté podloží. Odtud získaná nejmladší keramika dovolovala stavbu blíže datovat. Dokládala, že byla postavena patrně v polovině 14. století a sloužila velmi dlouho, s dílčími stavebními úpravami až do 17. století. Svědčí o tom jak keramický materiál a bronzové nálezy z nadloží podlahy, tak i jedna z nejstarších rytin Znojma a znojemského hradu, pocházející z r. 1523. Do východní místnosti budovy palácového typu ústila zavalená podzemní chodba, původně 230 cm vysoká a necelých 100 cm široká. Byla vytesána do skály a směřuje do prostoru pod rotundou. Její stěny ještě dnes pokrývají zbytky velmi kvalitní vápenné a dobře vyhlazené malty. Chodba se mýrně esovitě vině a po 12 m náhle rozšiřuje. Po dalších necelých 3 m byla přepažena mohutnou kamennou zdí. Až v závěru výzkumné sezóny se podařilo vniknout za tuto zděnou přepážku, kde již chodba zavalená nebyla a v omezeném měřítku se mohla prozkoumat. Dělila se do leví větví a na její trase se objevilo několik dalších zadění, z nichž některá se odstranila. Při průzkumu a čištění chodby se dospělo až do blízkosti rotundy. Vedlejší větev, která odbočovala přímo pod rotundu však byla slepá, ukončená 2 m mocným zazděním. Po částečném odstranění druhé kamenné přepážky v hlavní chodbě se objevil velký sušový kužel, zatím znemožňující pokračování průzkumu (obr. 11.). Podlahu velké části rozšířené a nezavalené chodby kryla cihlová dlažba. Na ní se nalézala vrstva spáleného dřeva a uhlí. Ležely zde rovněž různé železné předměty, jako skoby, kusy obruci, plechy, ale i rozbité skleněné pivní láhvě. Jedna z nich nesla letopočet 1902. Podle těchto nálezů byla alespoň část staré chodby využívána k potřebám pivovaru, předešlým pivovarské požárovny, ještě v počátku tohoto století.

Archeologický výzkum na velké ploše u rotundy nebyl v sezóně 1988 ukončen. I v následujícím roce zde bude pokračovat. Na nutnost dalšího průzkumu upozornili členové početné odborné komise, kterou k rotundě svolal akademik J. Poulik. Konstatovali, že výzkum, nacházející se v západní části areálu původního přemyslovského hradu, významně doplňuje poznání o počátcích historického jádra Znojma. I když nepřinesl převratné objevy, které se některými zájemci očekávaly, dospěl rozhodně k pozoruhodným výsledkům. Potvrdil, že nejstarší souvislé slovanské osídlení, dokumentované zřetelnou kulturní vrstvou, jednoznačně spadá do 11. století, tedy do doby výstavby břetislavského hradu.

Die bisherigen Ergebnisse der archäologischen Forschung bei der Rotunde der III. Katharina in Znojmo / Bez. Znojmo/. Im Jahre 1988 realisierten Mitglieder des AÚ ČSAV Brno in der Nähe der Znojmoer Rotunde eine

umsfangreiche archäologische Grabung, welche eine Fläche von 500 m² überschritt. Schwerwiegendere Feststellungen erwartete man hier an Stellen, die in der zweiten Hälfte des vorigen Jahrhunderts mit dem Bau eines grossen Garagengebäudes überdeckt wurden und nun assaniert werden mussten. Unter seinem Betonfußboden blieb das Erdreich weniger gestört und vor den neuesten Terrainherrichtungen und Eingriffen bewahrt. Bald nach dem Reinigen der Fläche stieß man auf einen 3,5 m breiten und bis 75 cm mächtigen Streifen von Schotter mit Gerölle, dessen Ränder grössere Steine begrenzten. Er stellte den Teil eines mittelalterlichen bis neuzeitlichen Weges vor. Auf der Oberfläche sowie im Körper der Kommunikation erschien eine Menge eiserner Gegenstände - Nägel, Räderbeschläge, Teile von Sporen, von Trensen u.a. Der Weg, der seit dem 13. - 17. Jahrhundert diente, hatte zwei Hauptphasen. Auf der Südseite stützte er sich auf eine Steinmauer und auf Schutt, der mit der mittelalterlichen Verbauung zusammenhing. Auf der entgegengesetzten Seite des Gerölleweges setzte auf das abfallende felsige Liegende eine mächtigere Schicht mit Befunden aus der späten Steinzeit und Bronzezeit auf. In diese prähistorische Schicht schnitt mit einem scharfen stuifenartigen Aushub der slawische Horizont ein, begrenzt mit einem Steinstreifen. Bei der weiteren fortschreitenden Abdeckung wurde in der Nähe des Weges, aber in den Basisschichten, ein Teil der Befestigung der ursprünglichen Premyslidenburg erfasst. Die steinerne Mauer aus grossen flachen Steinen, die auf Tegel und Ton gelegt waren, hat man als den ursprünglichen Wall interpretiert. Das gewonnene zahlreiche Material gehört in das 11. - 13. Jahrhundert. Eine selbständige grossmährische Schicht wurde auf der Fläche nicht erfasst, wenn auch einige keramische Bruchstücke an ältere slawische Keramik erinnern.

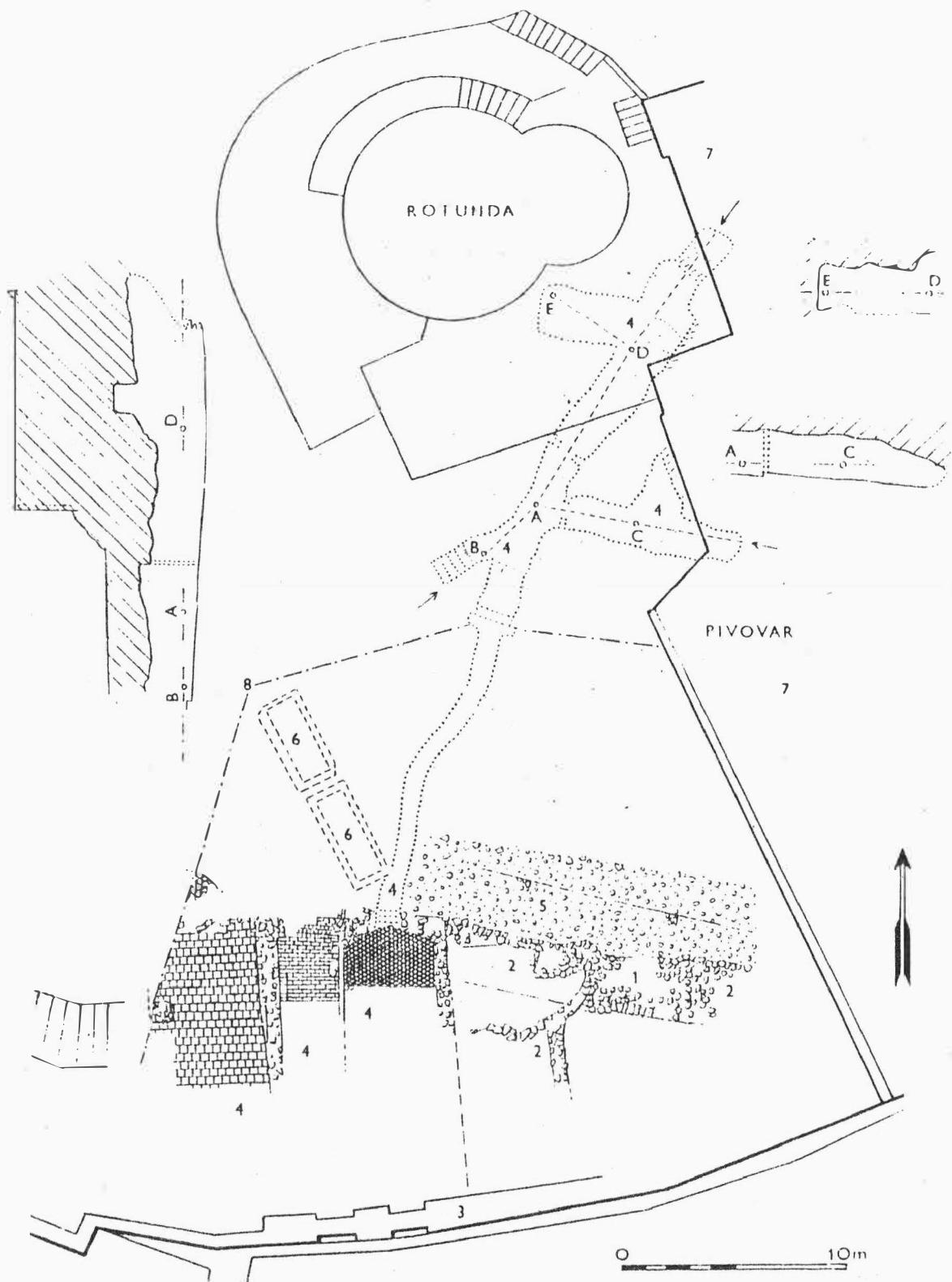
Auf der untersuchten Fläche stellte einen dominanten Komplex der Teil eines geräumigen steinernen Gebäudes vom Palastcharakter mit inneren Wänden vor, die stellenweise mit Ziegeln vermauert waren. Die vier abgedeckten Grundrisse der Räumlichkeiten wiesen Fussböden mit unterschiedlichem keramischem Pflaster auf und stellten Überreste des Souterrainteiles des Gebäudes vor, das vermutlich im Abschluss des 13. - Mitte des 14. Jahrhunderts erbaut worden war. Mit baulichen Teilherrichtungen diente es bis in das 17. Jahrhundert. In den östlichen Raum mündete ein verschütteter unterirdischer Gang. Er war im Felsen eingehauen und zielte in den Raum unter der Rotunde /Abb. 11/. Seine Wände bedecken heute noch Reste eines sehr qualitätsmässigen gut geglätteten Kalkmörtels. Der Gang war in drei Zweige geteilt und auf seiner Trasse erschienen einige Vermauерungen. Den Fussboden des zugänglichen Gangstieles, der hinter der ersten mächtigen Vermauerung nicht mehr verschüttet war, bedeckte ein Ziegelplaster. Auf diesem befand sich eine Schicht verbrannten Holzes und Kohle. Es lagen hier ebenfalls verschiedene eiserne Gegenstände und gläserne Bierflaschen, die die Benutzung des Ganges noch zu Beginn dieses Jahrhunderts belegten. Gleichzeitig wurde auch ein sekundärer Eintritt in den Untergrund entdeckt und durchbrochen, der unter die Westwand der Brauhauswerkstatt situiert war.

Die archäologische Grabung auf der Fläche bei der Rotunde war im J. 1988 nicht beendet worden. Sie wird auch im darauffolgenden Jahr fortsetzen. Auf die Notwendigkeit einer weiteren Erforschung machten die Mitglieder der zahlreichen Fachkommission aufmerksam, die zur Rotunde AKM J. Poulik einberufen hat. Sie konstatierten, dass die Grabung in einem bedeutenden Massen die Erkenntnisse über die Anfänge des historischen Kernes von Znojmo ergänzt. Auch wenn sie keine unstrürende Entdeckungen brachte, die von einer Reihe Interessenten erwartet wurden, gelangte sie entschieden zu bemerkenswerten Ergebnissen. Sie bestätigte, dass die älteste zusammenhängende slawische Besiedlung, dokumentiert von einer deutlichen Kulturschicht, eindeutig in das 11. Jahrhundert fällt, also in die Zeit des Aufbaues der Břetislaver Burg.

MIKULČICE IM JAHRE 1988 /Bez. Hodonín/

Zdeněk Klanica, AÚ ČSAV Brno

So wie in den vergangenen Jahren wurden die Terrainarbeiten in Mikulčice auch in der 35. Saison zur Lösung einiger Teilprobleme orientiert. Vor allem handelte es sich um weitere Abdeckungen auf der Fürstenburg, einerseits im Raum der 5. Kirche, ferner östlich vom Palast und schliesslich westlich der Basilika. Hier ging es um die Ergänzung und Präzisierung der Erkenntnisse zur Anordnung, zur Innenorganisation der Burg grossmährischer Fürsten. Eine immer grössere Bedeutung gewinnt die Abdeckung südlich der Fürstenburg, in der Flur Kostelisko, die im Jahre 1985 mit dem Ziel eröffnet worden war, Material zur Lösung chronologischer Probleme der altmährischen Kultur zu gewinnen. An den Untersuchungen beteiligten sich von fachlicher Sicht Ph.Dr. Blanka Kavánová und Ph.Dr. Zdena Himmelová, von technischer Sicht Otto Ma-



Obr. 11.

Znojmo /okr. Znojmo/, rotunda. Celkový plán výzkumu. 1 - břetislavská hradba XI. století; 2 zbytky kamenné zdi XIV.-XV. století; 3 mladší hradba /současná/ ze XIII. století; 4 stavba palácového typu s chodbou tesanou ve skále XIII.-XIV. století; 5 středověká cesta /XIII.-XVII. století/; 6 novodobé zděné sklípkы; 7 novodobé stavby. - 1 Břetislaver Befestigung des XI. Jahrhunderts; 2 Reste der Steinwand des XIV.-XV. Jahrhunderts; 3 jüngere Befestigung /gleichzeitige/ aus dem XIII. Jahrhundert; 4 Gebäude des Palastcharakters mit dem Felsengang des XIII.-XIV. Jahrhundert; 5 mittelalterlicher Weg /XIII.-XVII. Jahrhundert/; 6 neuzeitlicher ge- mauerter Keller; 7 neuzeitliche Gebäude.

Klíma, Dosavadní výsledky...., str. 41.



PŘEHLED VÝZKUMŮ 1988

BRNO 1991

- Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, Koliště 17/19
Odpovědný redaktor : Dr. J. Tejral
Redaktoři : Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : L. Trávníčková
Tisk : Oblastní ediční středisko Jihomoravské základny pracovišť ČSAV
v Brně,
technický redaktor J. Keprt
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Náklad : 450 kusů - neprodejně
Vydáno jako rukopis